

1863 Ole Andersen Hegre

Denne gangen skal vi møte Ole Andersen fra Skjelstadmarka i Stjørdal, født 6.juni 1841 på Almotrø, som sønn av Anders Olsen og Ragnhild Bye, sistnevnte fra Langstein. Ole vokste opp med - og i naturen. Han lærte seg raskt hvordan en kunne høste fra dette overskuddslager, slik at det var nok Ole som brødfødte familien mens faren var borte på dambygging. Senere gikk også Ole inn i tømmerfaget.

I 1863 kom Hågen Kyllø, en sambygding av Ole, tilbake fra gullminene i Australia. Han hadde lagt seg opp en del penger, og fortalte villig om et land hvor viltet var uberørt av moderne skytevåpen – samt hvor gullet lå nesten klart i dagen. Ole hadde nok litt norønablod i seg, og sammen med en del kamerater ble det snakket så meget om fjernere strøk – at Ole også bestemte seg for å utvandre. Dette var i den tiden at strømmen gikk vestover til Amerika, men Ole valgte Australia. Foreldrene satte seg imot. Han var eneste sønn og skulle arve plassen. Til slutt ga de etter, og skjønt de satt i små kår, fikk Ole med seg både gode klær og hele 40 spd.

På den tiden måtte ”en trekke lodd” for å få tillatelse til å reise utenriks. Slik også for Ole, og den 20.september i 1863 forlot han Skjelstadmarka. Det skulle nå gå 16 år før han igjen fikk se hjembygda. Sammen med Ole ”utvandret” følgende fra Skjelstadmarka: Ola Kleivaune, Gunnar Kleivgjerdet, Hågen Kleiven, Hågen Råen, Ola Råen, Anders Hammer og Ottar Skjelstad, samt Johan Stokke, Ola Stokke og Ola Børstad fra Stjørdal. - De ble kjørt med hest ned til Stjørdalshalsen, deretter tok de dampbåten inn til Trondheim. Så gikk ferden videre med postskip langs kysten til Kristiansand, og så med dampskip over til Hull i England. Her måtte de gå i 14 dager før de kom seg med jernbanen ned til London, en ”begivenhet” for skjelstadmarkingene - må en vel kunne tro. Trolig var det første gangen de så et tog.

Noen dager senere gikk de om bord i et emigrantskip til Australia som den engelske regjering sendte ut, og hvorpå engelskmenn som ville bosette seg i Australia fikk følge med gratis. Nordmennene måtte betale for seg. Siden de ikke hadde så mange penger måtte de nøye seg med dekksplass til 20 spd. Om bord var det 500 mennesker, og seilskipet bar det prosaiske navnet ”*Light of old times*” (Den gamle tid’s lys).

Første natta om bord kom det styggvær - som vedvarte i 14 dager. Uværet ble bare verre og verre og en styrtsjø rev en matros over bord og en fastankret grisebinge med 50 levende svin – som var tiltenkt som ferskmat underveis. Ola Stokke var den eneste som ikke ble sjøsyk, og isteden for å trekke nedenunder mens stormen var på sitt verste, lot han seg binde fast til stormasta - tøffingen. Under uværet fikk skipet en stor brist i forstaven, og kapteinen skulle ha uttrykt seg dithen - at dersom det hadde kommet en slik sjø til som da grisebingen forsvant - så ville ikke skipet klart seg, men gått ned. I beretningene etter Ole Andersen synes grisebingen å være mer viktig enn matrosen som forsvant! - Reisen varte i 4 måneder, og de gikk i land i havnebyen Brisbane, hvor kameratene skiltes.

Ole Andersen reiste sammen med Ottar Skjelstad opp til New South Wales. Her jobbet Ole i 1 ½ år. Han fikk høre at det var mye gull på vestkysten av New Zealand, og bestemte seg for å prøve lykken der. Da Ole var i ferd med å forlate Sidney for å ta seg over til New Zealand, kom det inn et skip med syke direkte fra gullminene. Ole ble advart mot å dra - han ville trolig ikke klare det fuktige klimaet, mente mange. En irlender han møtte uttrykte seg slik: ”*På New Zealand regner det 8 dager i uken*”. Ole tok likevel sjansen.

Etter 8 dager kom de frem til New Zealand, men kunne på grunn av urolig sjø ikke gå i land ved den lille industribyen Hokitika. De ble liggende ytterligere 8 dager utenfor og vente. Etter å ha kommet i land dro Ole direkte til minene som het ”Jermann Golly”. Her møtte han igjen kameratene Johan og Ola Stokke. De hadde vært der i 8 måneder. De var ikke fornøyd, og etter noen uker besluttet de å søke nytt gull-land. De hadde da brukt opp sine siste penger - og hadde på en måte ikke noe valg. Før de omsider fant ”et håp”, flakket de rundt omkring i lange tider - som regel søkkvåte. De hadde kun et lite telt som ly gjennom de våte nettene. Det er et under at helsa holdt. Skjelstadmarka og norsk naturkost var ikke så verst et grunnlag likevel.

Den nye ”gruva” de omsider bestemte seg for å prøve lykken i - hadde en stor ulempe. Den lå så høyt i terrenget at de ikke hadde rennende vann. Først måtte de grave en mange hundre meter lang kanal og demme opp en større dam.

Etter flere dagers vasking stoppet de vannet, og gjennomgikk kanalbunnen. Og heldigvis for trønderne fant de mer eller mindre gull, som de delte broderlig. Etter å ha gjort nødvendige innkjøp, deponerte de hver sin del i banken. Dette høres liksom så enkelt ut. Gå seg en tur bort ”i gata” og sette inn penger. Slik var det ikke for våre gullgravere fra Stjørdalen. Både banktjenester og innkjøp foregikk i den førnevnte lille byen Hokitika. Og ikke bare lå den 3 mil vest for gruvefeltet, men terrenget var så bratt at det var vanskelig å ta seg frem - og for hester var det ufremkommelig krattskog. De tre guttene måtte bære alt på ryggen opp til gruva. Et utrolig slit.

Det som reddet skjelstadmarkingene var nok trolig Ole’s erfaring som tømmermann. I motsetning til folk av andre nasjonaliteter, tok Ole seg tid til å tømre opp et hus - mens de andre lå i våte uimpregnerte telt. Fra annen ”imperialistisk” virksomhet vet vi at de hvite benyttet seg av innfødte, både som veivisere, bærere, arbeidere og krigere. Men slik var det ikke i området rundt gullgruvene. De innfødte her var svært brune i huden og med ”utskårne” ansikter. De kaltes for mawrere. Og de ville slett ikke arbeide - eller la seg utnytte av de hvite.

Etter hvert som nye håpefulle mennesker kom til, utviklet også dette gravedistriktet seg til ”klondyken’s banesår”. Parasittene lot seg tiltrekke. Men vår Ole var for intelligent. Han holdt seg unna ”spill og svir”, og omgikk kun sine to sambygdinger og en danske som het Brodersen - og som skulle bli Oles følgesvenn til Afrika. Denne Brodersen var nok av den mer intellektuelle typen. Han medbrakte en del av sine bøker ut i villmarken. Ole’s fritid ble derfor jakt og lesing. En fin kombinasjon. Denne levemåten reddet Ole.

Etter 3 ½ år begynte gullet å minke. Men da hadde de fått lagt seg opp en pen sum, og besluttet å reise hjem til Norge. Men slik skulle det ikke gå for Ole Andersen - riktig ennå. I Hokitika kom de over noen engelske aviser som skrev om gull ved Zambesifloden i Afrika. Ole ble nok noe naivt fristet, og klarte å få med seg dansken Brodersen, en tysker Knüttel og

en engelskmann, Colville. De andre nordmennene ville hjem. Ole tok også med seg sin trofaste newfoundlandshund. Denne hadde fulgt ham i flere år, og hadde vært til stor nytte som vokter av hus og eiendeler.

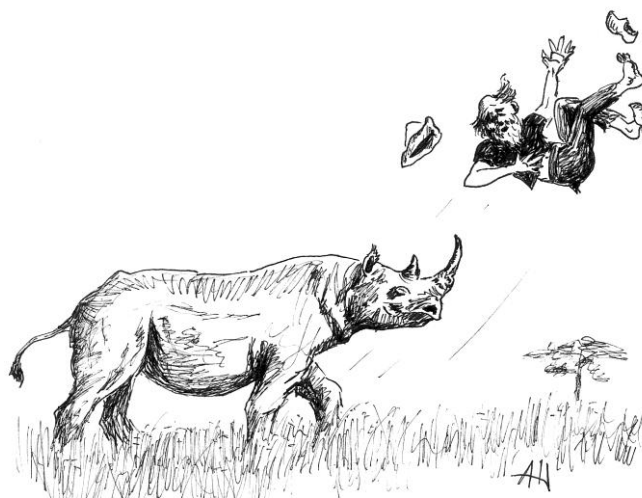
Om skjebnen til de andre fra Skjöldstamarka kan sies: Johan Stokke reiste hjem som han hadde sagt, og kjøpte seg gården Wullum ved Trondheim. Ola Stokke døde i Australia. Ottar Skjelstad omkom ved gullminene, idet en jernbøtte med jordmasse under oppheising falt ned og traff ham i hodet. Ola Kleivaune og Hågen Kleiven reiste fra New Zealand til Amerika, og "ble borte" (ingen hørte noe mer fra dem). Ola Råen, Hågen Råen og Ola Børstad bosatte seg i Australia som farmere. Gunnar Kleivgjerdet og Anders Hammer ble også igjen i Australia uten at en vet hva som hendte med dem. Anders Hammer fortsatte med gullgraving. Senere kom han hjem, men reiste som 60-åring ut igjen - denne gangen til Durban i Sør-Afrika. Der likte han seg i følge et brev så dårlig, at han dro videre til Australia igjen.

Vår Ole Andersen og hans internasjonale styrke dro av sted med skipet "Bell Moran Castle", og i begynnelsen av året 1870 kom de til Port Natal. Der kjøpte de seg vogn med 16 okser, vervet innfødte og dro nordover. De fikk alle etter hvert den berømte "Afrikasyken / febersyken", men kom seg sakte men sikkert igjen etter hvert som de krysset de store sletter i Transvaal. Underveis mistet Ole hunden sin. Den fikk foten sin klemt under den store vogna, løp tilbake mot Natal, hvor den kanskje ventet å få pleie i det "hjem" som hadde vært en hvilepost før de satte kursen nordover. Ole vendte om for å søke etter hunden, men fant den aldri igjen.

Oles viktigste oppgave de nærmeste ukene var å holde løvene på avstand. Det hevdes at løvene lå igjen i hopetall etter storjegeren fra Skjöldstamarka. Underveis traff de et par elfenbenshandlere. De het Martin og Kirton. De fortalte at det slett ikke fantes gull ved Zambesi. Dette gjorde dem nedtrykt - så til de grader - at de fleste igjen fikk feber. Ekspedisjonen så ut til å mislykkes. Samtidig ble det fortalt at en tysk oppdagelsesreisende ved navnet Mohr lå bare noen dagsmarsjer foran. Han hadde medisin som Oles gruppe hadde gått tom for. Redningen lå nå i å innhente tyskeren. Men så skjer det:

Ole Andersen går en dag like bak en av de innfødte førerne. Plutselig styrter et stort nesehorn ut av buskaset. Den innfødte kaster seg til siden, men før Ole får sukk for seg har neshornet støtt sitt horn tvert igjennom Ole og slengt ham himmelhøyt, slik at han datt ned igjen bak nesehornet. Kameratene kommer til unnsetning, skyter og nesehornet forsvinner inn i buskaset igjen. Oles brystkasse var gjennomboret. Lungen kunne ses å arbeide innenfor. Blodet sprøytet pulserende ut for hvert slag. Det var ingen som trodde at trønderen ville overleve. Gruppen slo seg til ro et par dager. Og underet skjedde: Vår Ole kom til bevissthet.

Medtatte, mismodige, febersyke og bærende på den hardt skadde Ole, kom følget frem til Zambesifloden. Her møtte de Mohr (den tyske oppdagelsesreisende) hos en negerhøvding de kalte for Wanki. Her fikk Ole pleie. Mohr ga

senere i sitt liv ut en bok om sin ferd i Afrika, og hvor han stadig nevner Ole - som i boka blir kalt for O.Anderson. Her forteller Mohr om elfenbenshandlerne som Ole møtte. De mistet flere menn av feberens på sin ekspedisjon. Mohr skriver at Ole ble liggende urørlig i hele 36 timer etter sammenstøtet med nesehornet. Likeledes at følget til Ole ble sykere og sykere, og at negerhøvdingen forlangte stadig høyere og uforskannelige priser for å pleie de, samt for andre tjenester. Mohrs bok skal vi la ligge i den omgangen, men fortelle at den beskriver en kamp på liv og død der inne i Afrikas hjerte, og hvor Mohr tok med seg vår Ole i ekspedisjonen, hvor Ole fikk en fremtredende rolle.

Selv et jeger- og naturmenneske som Ole Andersen fikk erfare at det var forskjell på jakt i Rådalen og i Afrika. Ole forteller at han hadde store problemer og et forferdelig slit med å skjære skinnen (flå) av en del felte dyr. Men så traff han en hollender (boer) som fortalte ham at det var nok å skjære opp dyret under buken, så ville gribbene besørge resten. Og det viste seg å være effektivt. De tusener av store grådige gribbene spiste kjøttet og alt annet så omhyggelig vekk på noen få minutter, at det kun var å riste de renhakkede beina ut av skinnen.

Ole og hans kamerater var selv flere ganger nære på å bli til skinn. De ulike negerstammene var ikke alle vennligsinnede. Og de fleste av de holdt meget hardt på dette med "tributt", underforstått en form for bomavgift for å ferdes igjennom deres revier. Og det var ikke alltid at deres innfødte veivisere/førere ble aksepterte. Kanskje var de en større "fiende" enn de hvite. Ole hadde mang en gang skarpe spydspisser stukket noen millimeter inn i brystet - klare til det siste støtet. Selv en innbarket skogs- og fjellkar fra Norge kunne ikke løpe eller gjemme seg vekk fra de innfødte. De hadde tross alt fordelene av "hjemmebane". Jeg synes jeg hører Ole i blanding av redsel og raseri - langt der inne i Afrikas dype skoger - tatt til fange av noen buskemenn som er mer blå enn svarte, og hvor det eneste som skinner er noen store hvite tallerkener av noe øyner. Tre spydspisser er en cm fra hans hjerte: *"Dægen spikke mæ, jævlær – dokk sku'ha vøri me mæ innve Blåstøyten – så sku æ gått tå døkk livskiten.."*

Ole Andersen forteller selv at han forlot Mohr på tilbaketuren. Han følte seg meget svak etter sammenstøtet med nesehornet og etter de påfølgende strabaser ilag med Mohr. Da de brukte hele 4-5 dager gjennom villniset begynte de å slippe opp for proviant. De innfødte ledsagerne begynte å knurre, og ville forlate ham alene uten mat og hjelpemidler. De fulgte nå en biflod til Zambesi, og traff på flodhester. Ole forsøkte å lære opp en innfødt til å skyte med elefantbørsen, men uten hell. *"Det var farligere å være tilskuer og instruktør, enn å være vilt"*, sa Ole. Til tross for store smerter fra det store såret i brystkassen, klarte Ole å rigge til en anordning mot en trestamme – slik at han selv fikk avfyrt elefantbørsen - og felt en flodhest. Dermed hadde de nok mat til å komme seg tilbake til negerhøvdingen Wanki. Her traff Ole sine internasjonale kamerater. Disse fikk moderne medisin som Ole hadde med fra Mohr, og en må derfor gå ut i fra at Ole reddet livet til tyskeren og engelskmannen.

Etter å ha kommet seg fra febersyken og fått ytterligere pleie i negerlandsbyen, dro hele gruppen nedover igjen. De hadde ikke helt gitt opp håpet om å finne gull, slik at de "skjerpet" hele veien "hjemover" - men uten hell. Bedre lykke hadde de som elefantjegere og elfenbenshandlere. De nedla et stort antall dyr, og da de nådde byen Potschefsrom i februar 1871 hadde de nok til at turen tross alt ikke gikk med underskudd.

Det er med stor sannsynlig at Ole Andersen Hegre også kom fram til Victorafallene, og Jon Leirfall skriver i sine notater: *"...det er jo ganske artig at en bondegutt fra Hegra var en av de første kvite som så disse mektige fossefallene i hjerte av Afrika"*. Det er nok mindre sannsynlig at han møtte Livingstone som var i området på samme tidspunktet, men det er et

ubestridt faktum at Ole vandret i hans fotspor og benyttet de samme overnattingsmuligheter. Sigrud Hegre forteller at de på gården har flere gjenstander som har tilhørt Livingstone, som hennes oldefar tok med fra Afrika. Det er også viktig å påpeke at hegrasbyggen forlot Afrika før Zulukrigene brøt ut. Ole var en zuluvann, et "folkeslag" han hadde stor respekt for.

I Potschefstrom skiltes Ole Andersen fra sine kamerater, og han tok seg arbeid i en diamantgruve i Kimberley i Vestre Qriqualand. Her jobbet og slet Ole i 8 år, inntil 1879 da gruvene ble så dype at de ikke lenger hadde utstyr til å gå ytterligere ned. Her fikk Ole bruk for sine erfaringer som tømmermann, og laget en kjørevandring etter norsk mønster, slik at gruva kunne lense for vann med hestekraft. Under sitt opphold ved Kimberley ble Ole sperret inne av en præriebrann, og så vidt berget livet i siste liten.

Ole hadde siden han kom til Afrika ikke skrevet et ord hjem. I Stjørdalen trodde de sikkert at han var død. Ei skrev han da han bestemte seg for å dra hjem. Sammen med to britiske arbeidskamerater, Robertson og Sepharn - bestemte de å sette kursen direkte til Europa og London. Her tilbrakte Ole Andersen vinteren, og på vårparten besøkte han sin gode venn Robertson i Skottland. Deretter reiste de begge to til verdensutstillingen i Paris. Her er vi fremme ved en liten "historisk godbit". Ole fortalte nemlig at han under denne utstillingen var for første gangen oppe i en luftballong. Var vår Ole fra Skjelstadmarka den aller første nordmannen oppe i en luftballong? Den første ballongen i Norge landet ufrivillig på Lifjell ved Bø i Telemark den 25. november 1870 med de to franskmennene Rolier og Bezier i. Ballongen het "Ville d'Orleans", som hadde kommet ut av kurs og drift utenfor Paris etter å skulle beske de tyske linjer i den fransk-tyske krigen. Og så vidt jeg vet var bergenseren Francesco Cetti Norges - og nordens første aeronaut - da han fortok en ballongoppstigning den 28. august 1890 - men det var 11 år etter at vår Ole (riktignok som passasjer) entret en luftballong. I god trønderånd tar vi gjerne også den milepælen !

Ved St.Hans-tider 1879 kom Ole Andersen til Trondheim. Han kjente da nesten ikke byen igjen. Før hadde han syntes at byen var så stor. Nå var den temmelig liten. Og språket hadde han omtrent glemt. Nede ved kaia så han en liten dampbåt med navnet "Stjørdal", og helt riktig: båten skulle straks legge fra og gå til Stjørdal. Om bord dro han kjensel på en mann, Olaus Hammer. "Kjenner du ikke igjen meg"?, spurte Ole. Olaus måtte svare *Nei* til det. "Jeg er Ole Almotrøen", sa Ole. Men det ville ikke Olaus godta, og snudde seg for å gå. Han trodde sikkert den "fremmede" mannen drev ap med ham. Ole fortalte da om Almotrøen, om mor, far og søstrene sine. Så til slutt måtte Olaus erkjenne sin gamle kamerat. Og Ole fikk vite at Olaus til og med var gift med en av hans søstre. Far til Ole var død, men mor og de andre søstrene var hjemme på Almotrøen og drev plassen.

Da de kom til Stjørdal, fikk Ole kjøre med Olaus til Aune i Skjølstadmarka, og lå over hos ham om natten. Neste dag ble det sendt bud til Almotrøen om at "det var kommet fremmed til dem", men uten å fortelle hvem det var. På Almotrøen ble det stor undring om hvem det kunne være. Ole ble nevnt, men det var for usannsynlig - siden ryktet om at han var død i Afrika hadde festet seg sterkt hos dem alle. Olaus, og Ole's søster Oleana, ble også med til Almotrøen dagen derpå. Da Ole kom inn i stua kjente han med en gang igjen sin mor og de eldste søstrene, men den yngste kjente han ikke. Mor hans og søstrene kjente ham ikke igjen. Han hadde forandret seg meget. De hadde nok aldri sett en hvit mann som var så brun. Mor til Ole ble så beveget at hun måtte gå og legge seg litt nedpå. Imens gikk Ole en tur omkring, og han kjente igjen hvert hus, hver stubbe og stein. Det var godt å være hjemme igjen.

Senere på høsten dro Ole en tur til England. Han kom tilbake ved juletider. På den turen hadde han en fryktelig kjøretur med hest fra Eidsvoll og nordover. Det het seg at det var 40 grader kaldt. Men han kom da hjem, og de nærmeste 6 årene arbeidet han på Almotrøen.

I 1886 kjøpte han gården Østre Hegre av sin daværende svigerfar, Ole B Mørseth. Gården var da i dårlig forfatning og med dårlige hus. Men Ole var et arbeidsjern. På kort tid bygde han opp nye hus, og så gikk han løs på jorda. Fra 1890 til 1910 ble det nydyrket ca 60 mål. I tillegg fikk han grøftet vannsyk innmark og anlagt ny gårdsvei. Ole hadde sitt ordspråk: ”*Ta fatt om ikke forholdene ligger til rette. Gi deg ikke om det er motgang, men sett deg et mål og du vil til slutt nå det*”. (Gården som Ole bygde opp brant ned i 1931).

Ole Andersen, senere kalt Hegre - etter at han kjøpte gården, fikk dessverre en del plager med nervegikt på sine siste år. En skal ikke se bort i fra at hans opphold i det fuktige klimaet på New Zealand bidro til det. Til tross for sine sterke smerter, var han alltid tålmodig og klaget aldri. I hele 8 år lå han til sengs inntil han onsdag den 11. august 1920 klokken 5 om morgenen sovnet fredfullt inn. Ole Andersen Hegre var rett nok født på en søndag - men hans liv kan neppe karakteriseres som en søndagsskole. (Kilde: Basilier. Takk til Sigrid Hegre og Tor Bidtnes)

